

Posudok vedúcej diplomovej práce Bc. Jonáša Kreislingera *Smysluplnosť práce v ekonomike platforiem* (Praha: Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovy, Pracovišťa historickej sociológie, 2021)

Diplomová práca Jonáša Kreislingera sa zaoberá výsostne aktuálnou témou – zmysluplnosťou práce – a to navyše v novo sa objavujúcej časti ekonomiky – v ekonomike platforiem. Prepojenie týchto dvoch oblastí však zostáva nepreskúmané. Zmysluplnosť práce sa prakticky nestáva predmetom výskumného záujmu v prípade prekarizovanej práce ekonomiky platforiem a na druhej strane je práca v platformovej ekonomike prevažne predmetom výskumných sond u konkrétnych firiem, pričom sa sleduje najmä z perspektívy pracovného procesu, prípadne z perspektívy organizačnej moci pracujúcich, nie však s otázkou po zmysluplnosti tejto práce.¹ Z toho vyplývajú aj zrejme biele miesta v existujúcej literatúre a výskume. Na práci Jonáša Kreislingera je zásadné to, že tieto dve polia prepája a uvedené biele miesta nasvecuje a zaplňuje. V svojom posudku by som rada vyzdvihla prednosti predloženej diplomovej práce, identifikovala tiež predmety diskusie a zhodnotila postup práce diplomanda v priebehu výskumu.

V prvom rade pozitívne hodnotím to, ako sa Jonáš Kreislinger vyrovnal s množstvom novovznikajúcej literatúry tak v oblasti ekonomiky platforiem, ako aj v oblasti zmysluplnosti práce. Túto vsadzuje do celkovej premeny svetovej ekonomiky od 70. rokov 20. storočia, čo mu umožňuje chápať uvedené otázky ani nie tak ako celkom nové fenomény spôsobené technologickým vývojom, ale ako problémy s istou ekonomicko-politickou kontinuitou a genézou. V tomto zmysle – hoci menej explicitne – ukazuje, že spôsoby extrakcie hodnoty a povahy práce v ekonomike platforiem sú do istej miery uchopiteľné pomocou marxovských termínov vytvorených v druhej polovici 19. storočia (najmä tam, kde diskutuje dôležitosť pracovného času pre odpoveď na otázku, čo vôbec je práca platformových pracujúcich, ďalej tam, kde túto diskusiu rozvádza a píše o vykorisťovaní). Zároveň ukazuje uchopiteľnosť otázky po zmysluplnosti aj vo weberovských termínoch pracovnej etiky (či morálky), a to tam, kde diskutuje aktualizované štúdium pracovnej etiky v prácach Kathi Weeks.

Otázka zmysluplnosti práce sa v ostatných rokoch stala predmetom sociologického aj filozofického skúmania, ktoré ide poza uvedené dva dôležité smery vo výskume práce. Kým sociologické sondy, ako napr. Graeberova „práca bez zmyslu“ (bullshit jobs), usilujú o prístup k zmysluplnosti *per negationem* tak, že identifikujú prácu, ktorá zmysluplná nie je, tak filozofický výskum zase považuje zmysluplnosť za normatívnu hodnotu, ktorá má byť súčasťou uplatňovania demokracie, resp. eliminácie nadvlády (v republikánskej tradícii) na pracoviskách. Biele miesta týchto dvoch prístupov sú zjavné. Filozofické prístupy často prísne sledujú východiská vlastných tradícií (napr. v republikanizme, liberalizme, kantovskej etike) a domýšľajú dôsledky uplatňovania kritéria zmysluplnosti práce v rovine normativity. Sociologické prístupy, špecificky vplyvný prístup Graeberov, sú obmedzené nielen geograficky (ako kritizuje tento prístup aj diplomand), ale dochádza aj k istej vágnosti pri uchopovaní zmysluplnosti a aj istej triednej, či socioekonomickej, predpojatosti (keď sa tí, ktorí identifikujú svoju prácu ako nezmysluplnú, regrutujú primárne z prostredia bielych golierikov a stredostavovskej profesionálnej práce). – Práca Jonáša Kreislingera odpovedá na výzvy tohto skúmania tak, že normatívny filozofický pojem, ktorý sa však stáva súčasťou bežných diskusií, „sťahuje na zem“ a zároveň sociálnovedné poznanie o zmysluplnosti dopĺňa

¹ Komparatívne kvantitatívne dáta o prítomnosti tohto typu práce v krajinách Európskej únie zatiaľ nie sú dostupné. Výskum momentálne prevádza European Trade Union Institute.

o poznatky z tých oblastí práce, ktoré sa nejavia na prvý pohľad ani ako nezmysuplné (Graeberove „bullshit jobs“), ani ako zmysuplné (práca tzv. essential workers identifikovaná počas pandémie covid-19). Stručne povedané, výsledkom je jednak kritika, ale aj rozšírenie pojmu zmysuplnosti.

Diplomand si pre svoj výskum zvolil fenomenologickú analýzu, s ktorej využitím v sociálnovednom výskume som ako vyštudovaná filozofka nebola podrobne oboznámená a o ktorej sme viedli diskusie. Domnievam sa, že autor dobre a presvedčivo objasňuje dôvody pre svoju metodologickú voľbu. Zároveň je však zrejmé, že napríklad tam, kde jeho respondenti sami používajú teoreticko-politické pojmy vychádzajúce z teórie organizovania (rozvíjanej v marxistickej tradícii), naráža fenomenologický prístup na isté limity. Za dôležité však považujem, že autor sa vyhol neproblematickej glorifikácii či repetícii skúsenosti subjektov svojho výskumu a pomocou fenomenologickej horizontalizácie a metodicky vedenému kódovaniu dát sa mu darí zostaviť schému štruktúry aj dynamiky ním skúmaného fenoménu. Napokon oceňujem tiež to, že autor prevádza pomerne dôkladnú kritiku výberu vzorky – je mu zrejmé, že pre komplexnejšie uchopenie zmysuplnosti práce medzi pracujúcimi v donáškovej službe Mjam vo Viedni by musel podchytiť najmä pracujúcich na bežné pracovné zmluvy.

Závery, ktoré diplomand prináša, nie sú triviálne. Tým, že fakticky neprijíma jednu teoretickú perspektívu (čo by bolo tiež možné), sa mu darí veľmi všeobecný pojem zmysuplnosti práce rozložiť pri analýze dát na tri súčasti (zmysuplnosť, motivácia, spokojnosť) a ich prostredníctvom ho nielen konkretizovať, ale najmä ukázať jeho limity. Cesty ďalšieho výskumu v závere práce dobre načrtáva diplomand. Doplnila by som, že ďalší výskum by sa mohol uberať aj smerom k výskumu „zmyslu“ v iných oblastiach ľudského života a interakcií so zmyslom v platenej práci. V tomto smere by bolo možné rozvíjať výskumy artikulácie pracovného, rodinného a súkromného života v nízkoprijmových genderovo segregovaných povolaniach žien, ktoré „zmysel“ umiestňujú do rodinného života.²

Jonáš Kreisinger počas svojho výskumu pracoval samostatne, s veľkým zaujatím pre vec. Tá sa napokon odráža aj v jeho publicistických výstupoch priamo alebo menej priamo previazaných s témou jeho diplomovej práce.³ Vzhľadom na praktickú neexistenciu výskumu tejto témy v Česku a prevahu manažérskeho chápania zmysuplnosti v práci, prípadne existenciu takého humanitného a sociálnovedného poznania témy, ktoré je k tomuto manažérskemu chápaniu v servisnej pozícii, považujem za vhodné, aby diplomand premyslel odborné publikačné výskumy.

Prácu odporúčam na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známkou výborne (1).

Ľubica Kobová, PhD.

Praha, 13. 9. 2021

² Pozri napr. Backett-Milburn, K., Airey, L., McKie, L., & Hogg, G. (2008). Family comes first or open all hours?: How low paid women working in food retailing manage webs of obligation at home and work. *The Sociological Review*, 56(3), 474-496. doi:10.1111/j.1467-954X.2008.00800.x alebo Smith, A., & McBride, J. (2021). 'Working to Live, Not Living to Work': Low-Paid Multiple Employment and Work-Life Articulation. *Work, employment and society*, 35(2), 256-276. doi:10.1177/0950017020942645.

³ Kreisinger, J. (2021). Riders Collectiv: vídeňští kurýři a kurýrky na kolech bojují za svá práva. *Alarm*. Dostupné z <https://a2larm.cz/2021/03/riders-collectiv-vidensti-kuryri-a-kuryrky-na-kolech-bojuji-za-sva-prava/>; Kreisinger, J. (2021). Je to jen aplikace? *A2*, 17(16), 27.